

Департамент культури, національностей, релігій
та охорони об'єктів культурної спадщини
Одеської обласної державної адміністрації
Одеська обласна універсальна наукова бібліотека
імені М. С. Грушевського
Науково-методичний відділ

ЧИТАННЯ ЯК СТИЛЬ ЖИТТЯ

Аналітична довідка за результатами соціологічного опитування

Одеса 2023

ЧИТАННЯ як стиль життя [Текст] : аналіт. довідка за результатами соц. опитування // Департамент культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культур. спадщини Одес. облдержадмін., Одес. обл. універс. наук. б-ка ім. М. С. Грушевського, Наук.-метод. від. ; [підгот.: розробка анкети К. В. Бондарчук, Н. П. Маловік ; збір та узагальнення даних О. А. Булгакова, Є. В. Забіянов ; комп'ют. набір. О. А. Булгакова ; заг. редагування О. М. Ласкевич ; відп. за вип. О. А. Булгакова]. – Одеса, 2023. – 20 с.

© ООУНБ імені М. С. Грушевського
Зам. № 50 від 20.11.2023 р.
Тираж 40 прим.

Шановні колеги!

Набуття звички читання як щоденної практики, а також читацької грамотності визначають можливості для якісного здобуття освіти, розвитку критичного мислення, самореалізації особистості та загалом більшої задоволеності життям в умовах інформаційного перенасичення, нестабільної політичної чи економічної ситуації в державі, особливо сьогодні, в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Окрім того, читання є одним із ключових факторів розвитку людського потенціалу.

2023 року Уряд схвалив Стратегію розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія»¹ (далі – Стратегія), підготовлену Міністерством культури та інформаційної політики України.

Однією з важливіших цілей Стратегії є підвищення рівня читацької грамотності, а також ефективних методів промоції читання.

Комунальна установа «Одеська обласна універсальна наукова бібліотека імені М. С. Грушевського» (далі – ОУНБ імені М. С. Грушевського) протягом травня-червня 2023 року провела соціологічне опитування «Читання як стиль життя», метою якого був аналіз, як покращити умови і стан бібліотечного обслуговування, бібліотечних фондів, задоволення читацького попиту, сервісних можливостей бібліотек та розширення їх функцій як соціокультурного простору, що сприятиме популяризації читання.

З метою збору та узагальнення інформації було розроблено анкету в програмному забезпеченні для адміністрування опитування Google Forms, яка складалась з 15 питань; її було розміщено на блозі науково-методичного відділу «Бібліотечному фахівцю» та на бібліотечній сторінці Фейсбуку.

В опитуванні взяли участь 208 респондентів – користувачі публічних бібліотек громад (по 3-5 анкет від громади).

¹ Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03 березня 2023 р. № 190-р. // Уряд. портал. Дата оприлюднення: 03.03.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-rozvytku-chytannia-na-period-do-2032-roku-chytannia-iaak-zhyttieva-s190-30323>

Аналіз результатів дослідження

За результатами проведеного дослідження дійшли висновку, що стать респондентів (*рис. 1*) розподілена наступним чином: жінки – 173 особи (85,2%), чоловіки – 35 (16,8%); за віковими категоріями (*рис. 2*): 18-25 років – 31 особа (14,9%); 26-35 – 29 (13,9%); 36-45 – 58 (27,9%); 46-60 – 64 (30,8%); понад 60 років – 26 (12,5%).

Серед респондентів з вищою освітою 118 осіб (56,7%), середньою спеціальною – 58 (27,9%), з середньою – 32 (15,4%) (*рис. 3*).

В опитування взяли участь респонденти наступних кваліфікацій (*рис. 4*): спеціалісти – 134 особи (64,5%); робітники – 40 (19,2%); студенти – 21 (10,1%); науковці – 5 (2,4%); інші категорії: пенсіонери – 4 (1,9%) багатодітні матері – 1 (0,5%).

Респонденти проживають (*рис. 5*): в місті – 90 осіб (43,3%); в селищі міського типу – 33 (15,9%); в селі – 85 (40,9%).

Респонденти користуються послугами публічних бібліотек (*рис. 6*): обласних – 35 осіб (16,8%); міських – 74 (35,6%); сільських – 99 (47,6%).

Респонденти відвідують бібліотеку (*рис. 7*): один раз на тиждень – 99 осіб (47,7%); один раз на місяць – 84 (40,5%); кожен день – 13 (6,4%)²; декілька разів на рік – 6 (3,0%); за необхідністю – 2 (1,0%); за настроєм – 2 (1,0%).

Мета відвідування бібліотеки респондентів (*рис. 8*): дозвілля – 142 особи (68,3%); самоосвіта – 99 (47,6%); допомога у роботі – 48 (23,1%); допомога у навчання – 24 (11,5%); наукова робота – 12 (5,8%).

² Серед респондентів, які зазначили, що відвідують бібліотеку щодня, 5 осіб вказали, що працюють в бібліотеці.

Рис. 1. Стать респондентів

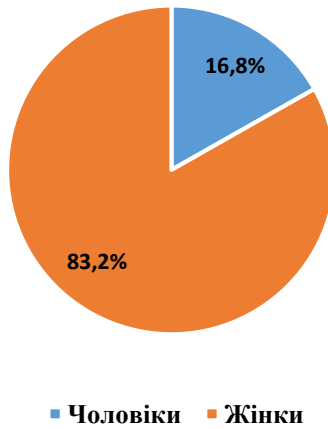

Рис. 2. Вік респондентів

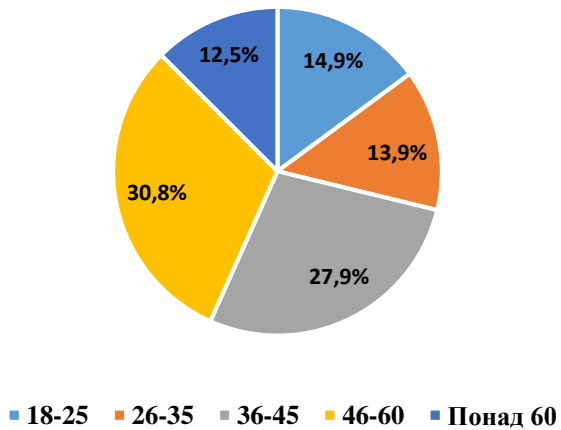

Рис. 3. Освіта респондентів

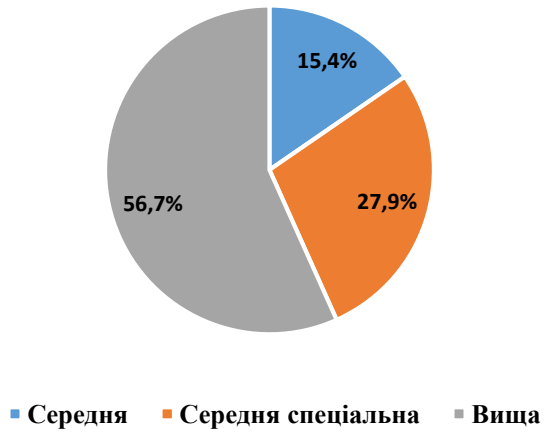

Рис. 4. Кваліфікація респондентів

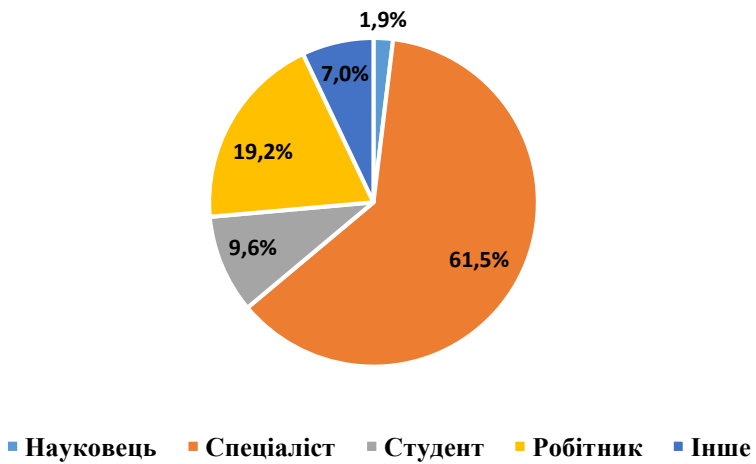
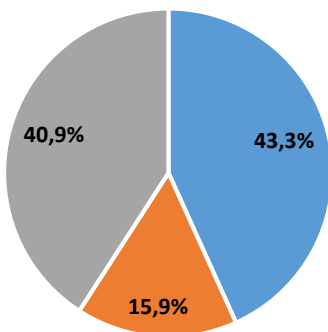
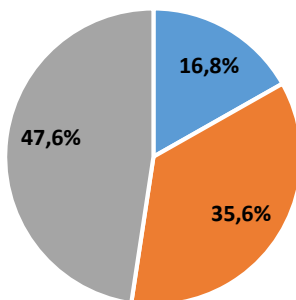

Рис. 5. Місце проживання респондентів

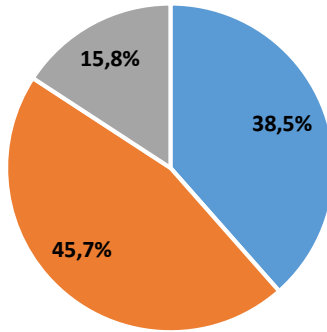
■ Місто ■ Селище міського типу ■ Село

Рис. 6. Бібліотека, послугами якої користуються респонденти

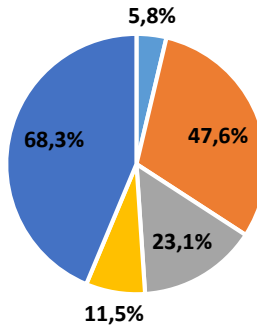
■ Обласна ■ Міська ■ Сільська

Рис. 7. Відвідування бібліотеки респондентами

■ Один раз на місяць ■ Один раз на тиждень ■ Інше

Рис. 8. Мета відвідування бібліотеки респондентами

■ Наукова робота ■ Самоосвіта ■ Допомога у роботі
■ Допомога у навчанні ■ Дозвілля

Література, найбільш цікава для респондентів (*рис. 9*): художня – 161 особа (77,4%); література з історії України – 73 (35,1%); література краєзнавчої тематики – 57 (27,4%) ; наукова – 35 (16,8%); нон-фікшн – 21 (10,1%); інше – 18 (9%). До категорії «Інше» респонденти віднесли літературу з психології, мистецтва, кулінарії, рукоділля, народних обрядів та ін.

Джерелами інформації респондентів про наявність літератури в бібліотеці стали (*рис. 10*): бібліотечні заходи (поради бібліотекарів) – 121 (58,2%); мережа Інтернет – 110 (52,9%); інформаційні видання бібліотеки – 71 (34,1%); каталог бібліотеки – 61 (29,3%); поради викладачів (друзів) – 47 (22,6%); інше – 16 (7,7%).

Респонденти визначили зручний формат книг (*рис. 11*): паперовий формат – 142 (65,7%); електронний формат – 13 (6,0%); обидва формати – 61 (28,2%).

Респонденти визначились з літературою, яку не змогли отримати в бібліотеці (*рис. 12*): художня – 71 особа (34,1%); наукова – 55 (26,48%); нон-фікшн – 55 (26,4%); література краєзнавчої тематики – 41 (19,7%); література з історії України – 27 (13%).

Респонденти зазначили, що не змогли отримати в бібліотеці книги сучасних українських авторів: Любка Дереш, Володимир Лис, Сергій Жадан, Люко Дашвар, Дарина Гнатко, Ірен Роздобудько, Галина Малик, Світлана Талан, Дарина Гнатко, Ірена Карпа, Сергій Гридін «Не такий», Василь Шкляр «Троща»; у т. ч. авторів літератури для дітей: Іван Андрусак, Олег Чаклун; зарубіжних авторів: Ніл Гейман, Кіра Касс, Елізабет Гілберт, Джоанн Харріс, Лю Ци Синь, Джейн Остін, Патрік Ротфус, Джо Аберкромбі, Роберт Тору Кійосакі, Борис Джонсон «Фактор Черчилля», Лавкрафт Говард «Зов Ктулфу», Джон Бойн «Хлопчик у смугастій піжамі», Келлі Марта «Бузкові дівчата», Томас Кінілі «Список Шиндлера» та ін.

Рис. 9. Література, яка є найбільш цікавою для респондентів

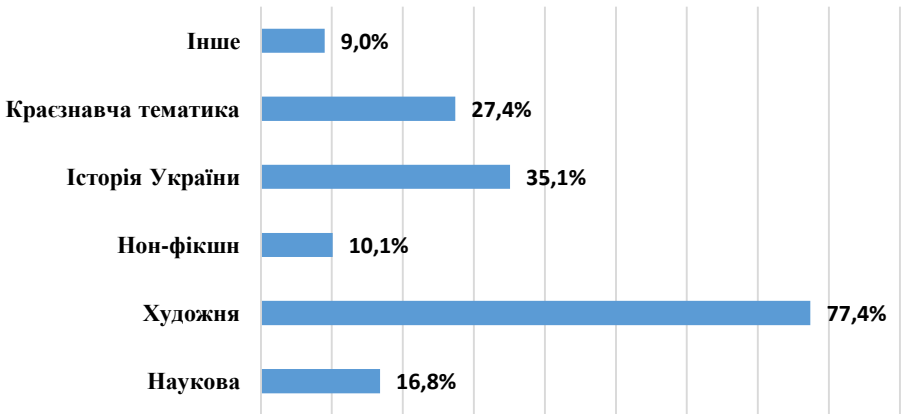

Рис. 10. Джерела інформації респондентів про наявність видань в бібліотеці

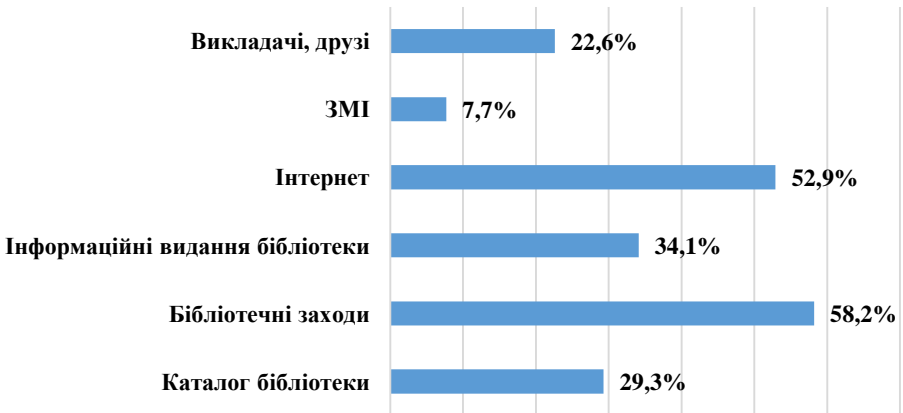
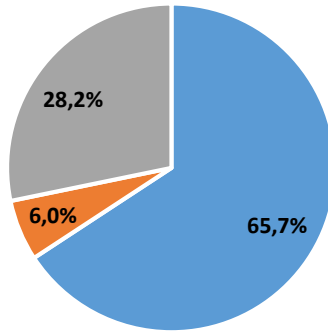
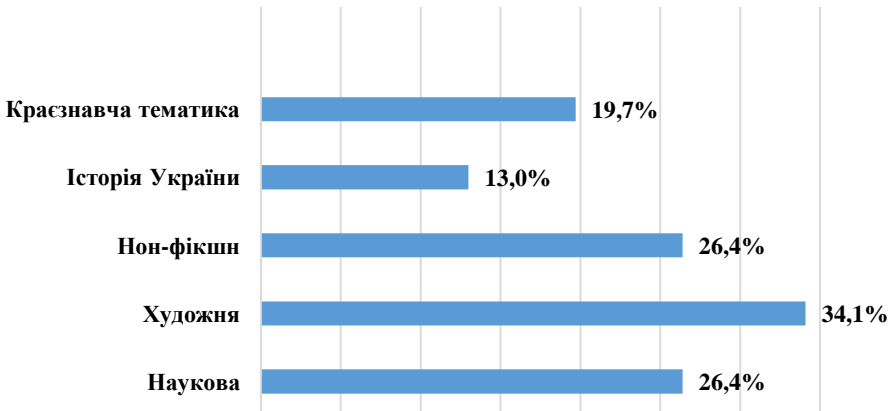

Рис. 11. Формат книг, зручний для респондентів

■ Паперові ■ Електронні ■ Обидва варіанти

Рис. 12. Література, яку не змогли отримати респонденти в бібліотеці

Висновки та рекомендації

За даними дослідження Українського інституту книги 2020 року, читання книжок посідає 9 місце серед щоденного дозвілля (8%) після перегляду телебачення (48%), проведення часу в соціальних мережах (40%), прослуховування радіо (22%) та хобі (10%) (<https://ubi.org.ua/uk/activity/doslidzhennya>).

А за результатами загальноукраїнського дослідження читацьких звичок і ставлення до читання, проведеного експертами консалтингової компанії pro.mova та Форумом видавців, тільки 57,9% респондентів прочитали за останній рік текст обсягом понад 100 сторінок, 42,1% не прочитали жодної книги за останній рік (https://lb.ua/culture/2014/06/27/271234_pochti_12_ukraintsev_voobshche_chitaet.html).

Набуття навички читання як щоденної практики, а також читацької грамотності визначають можливості для якісного здобуття освіти, розвитку критичного мислення, самореалізації особистості та загалом більшої задоволеності життям в умовах інформаційного перенасичення, нестабільної політичної чи економічної ситуації в державі, особливо в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України.

03 березня 2023 року Уряд схвалив Стратегію розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія», яка була підготовлена Міністерством культури та інформаційної політики, та яка формуватиме звичку до читання серед українців.

Однією з важливих цілей Стратегії є дослідження рівня читацької грамотності, а також ефективних методів промоції читання. Тому ОУНБ імені М. С. Грушевського протягом травня-червня 2023 року провела соціологічне опитування «Читання як стиль життя», метою якого був аналіз, як покращити умови і стан бібліотечного обслуговування, бібліотечних фондів, задоволення

читацького попиту, сервісних можливостей бібліотек та розширення їх функцій як соціокультурного простору, що сприятиме популяризації читання.

З метою збору та узагальнення інформації було розроблено анкету в програмному забезпеченні для адміністрування опитування Google Forms, яка складалась з 15 питань. В опитуванні взяли участь 208 респондентів – користувачі публічних бібліотек громад (по 3-5 анкет від громади), серед яких лише 5 осіб – бібліотекарі.

Рекомендації щодо залучення користувачів до читання книг

Залучення користувачів до читання книг є важливим завданням для бібліотек.

Ось кілька ефективних способів, які можуть допомогти заохотити більше людей до читання:

Розносить свідомість про бібліотеку: Проведіть маркетингові кампанії та просування, щоб збільшити свідомість про послуги та ресурси бібліотеки. Використовуйте соціальні мережі, медіа та інші канали комунікації.

Організуйте тематичні заходи: Проведіть літературні вечори, авторські читання, літературні клуби, які привернуть увагу людей, що цікавляться літературою.

Створюйте зручне середовище для читання: Розмістіть затишні кутки для читання з м'якими кріслами та столиками. Зробіть приміщення дружнім для читачів з усіма зручностями.

Організуйте читацькі програми: Створіть окремі читацькі програми для різних вікових груп. Наприклад, дитячі читацькі конкурси, конкурси відгуків, книжкові клуби для підлітків, тематичні читацькі круглі столи тощо.

Розробіть онлайн-присутність: На сайті чи блозі бібліотеки створіть окремі сторінки зі списком рекомендованих книг, електронними каталогами, електронними версіями книг та іншими ресурсами.

Використовуйте технології: Залучайте читачів за допомогою аудіокниг, електронних читанок або мобільних додатків для зручного доступу до книг.

Організуйте книжкові виставки: Проведіть книжкові виставки та презентації нових книг, щоб зацікавити читачів та познайомити їх з новими творами.

Співпрацюйте з освітніми закладами: Встановіть партнерство з місцевими закладами освіти для організації літературних заходів та стимулювання читання серед молоді.

Підтримуйте бібліотечну громаду: Послухайте відгуки та побажання відвідувачів бібліотеки та створюйте послуги, які відповідають їх потребам.

Організуйте літературні конкурси: Проведіть літературні конкурси та заохочуйте молодих авторів представляти свої твори.

Популярним став проєкт Одеської обласної бібліотеки для юнацтва «Що читають відомі та успішні люди Одеси», ідею якого підхопили публічні бібліотеки Балти та Арциза. На постійній основі функціонує спільний інформаційний проєкт «Цікава книга в бібліотеці» бібліотеки імені Лесі Українки м. Білгород-Дністровський та інформаційного агентства «Наше місто Білгород-Дністровський».

Рекомендації щодо поповнення книжкових фондів бібліотек

Поповнення фондів – це постійний процес, і важливо залучати різні джерела та стратегії для забезпечення багатоманіття та актуальності книжкових творів у бібліотеці.

З 2018 року Український інститут книги (далі – УІК) реалізує Програму поповнення фондів публічних бібліотек України. Мета програми – донесення найкращих книжок і сучасної, і світової літератури до читача по всій країні.

УІК реалізовує програму, щоб зробити українців читаючою, мудрою, інтелектуальною нацією. Головною ціллю програми була і залишається прозора закупівля книжок до публічних бібліотек України; книжок, що не лише мають актуальну тематику, але й сприяють розвитку української мови, інтеграції у світовий літературний та культурний процес, мають належний рівень видавничої підготовки і якість виготовлення, придатну до інтенсивного використання в належних умовах.

Активні бібліотеки мають більше шансів отримати книжки за державною програмою. Вони повинні мати сайт або принаймні сторінку в соціальних мережах, проводити різноманітні акції та заходи з популяризації читання, спілкуватися з читачами та знаходити способи для поповнення бібліотечних фондів самостійно.

Бібліотеки Одеської області у 2020 році отримали 14569 примірників книг на суму 1819450,40 грн; у 2021 році – 16546 примірників на суму 2895933 грн.

Програма наразі тимчасова призупинена, але цього року наказом УІК № 54-од від 17.08.2023 р. було затверджено перелік одержувачів книжкових видань творів української літератури, виданих за результатами культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на випуск книжкової продукції у 2023 році, до якого

увійшла й ОУНБ імені М. С. Грушевського. Тому отримані бібліотекою книжкові видання будуть розподілені та передані до всіх територіальних громад Одеської області відповідно до кількості населення кожної територіальної громади для поповнення фондів публічних бібліотек. Бібліотеки області отримають 72 комплекти книги зі 133 найменувань.

Протягом 2023 року впроваджується проект «Книжкові гранти для бібліотек», реалізований спільно з Українською асоціацією видавців та книгорозповсюджувачів, Благодійним Фондом громади Харкова «Толока» та Благодійним фондом «Бібліотечна країна».

Втілюється він завдяки благодійній допомозі американського фонду Helping Ukrainian Books and Booksellers та Біржової спілки німецьких видавців (Börsenverein des Deutschen Buchhandels).

Метою цієї ініціативи є забезпечення можливості отримати благодійну допомогу у вигляді книг найактивнішим публічним бібліотекам України. Передбачається закупівля нових, виданих упродовж 2020-2023 років, книжок вітчизняних видавництв на загальну суму 980 тис. грн, які будуть передані 32 українським бібліотекам, відібраним зі 945 бібліотек, які надіслали заявки на допомогу. Кожна з відібраних бібліотек отримає книжковий грант, еквівалентний сумі 30 тис. грн.

Серед переможців проекту – Комунальний заклад «Публічна бібліотека Великомихайлівської селищної ради», Комунальна установа «Публічна бібліотека Білгород-Дністровської міської територіальної громади», дитяча бібліотека м. Чорноморська, Централізована бібліотечна система для дітей м. Одеси.

У 2023 році понад 300 бібліотек в Україні отримають книги іноземними мовами, зібраних в європейських містах у межах ініціативи Books for Ukraine (<https://www.facebook.com/initiativebooksforukraine>).

Акцію зі збору книг започаткували благодійні фонди «Бібліотечна країна», «Львів опір» та Львівська муніципальна бібліотека. Пункти збору книг завдяки волонтерській ініціативі відкрили в Польщі, Естонії, Великій Британії, Нідерландах, Німеччині, Чехії, Франції та Японії.

У серпні 2023 року до збору книг долучилися також бібліотекарі з усього світу в межах 88-го Всесвітнього бібліотечного та інформаційного конгресу IFLA (Міжнародна асоціація бібліотек та бібліотечних установ) у Роттердамі.

ОУНБ імені М. С. Грушевського отримала 21 книжку польською мовою. Це – і класика, і пригодницька література, і дамські романи.

Видавництво «НК-Богдан» щомісячно на постійній основі розігрує книги для бібліотек. Для цього слід лише один раз заповнити форму (<https://forms.gle/mrBSJsky8PNbGQKt60>) – і бібліотека щомісяця буде брати участь у розіграші новинок видавництва. Переможця обирають за допомогою рандомайзера – генератора випадкових чисел.

Розіграші книжок проводить і видавництво «Ранок». У жовтні бібліотека Комунальної установи «Публічна бібліотека ім. Є. Чикаленка Куяльницької сільської ради» отримала приємну новину – бібліотека опинилась серед переможців літературної вікторини від видавництва та отримали в подарунок чудову добірку новеньких книжок українських і світових письменників.

Видавництво «Білка» дарує книги за відгуки! Так, хто на сайті видавництва у розділі для читацьких відгуків напише про книжки видавництва, той має шанс отримати усі новинки, що вийдуть у 2024 році. Умови наступні: по-перше, публікація відгуку до 9 листопада; по-друге, відгук має бути відгуком: розповідати, що сподобалось або ні, які враження чи настрої після прочитання, кому і чому би порадили або ні книгу тощо (коментарі на зразок «класна книга, не

читав, але рекомендую» не враховуються).; по-третє, розіграш відбудеться за допомогою рандомайзера.

Український інститут книги запросив українські бібліотеки взяти участь у пілотному проєкті «Польська полиця в Україні», який ініціювали Міністерство культури та національної спадщини Польщі (далі – МКіНС РП) і Міністерство культури та інформаційної політики України.

Проєкт реалізовуватиметься Інститутом книги в Польщі на кошти, виділені на цю мету МКіНС РП, у співпраці з Українським інститутом книги, який виконує свою частину роботи безоплатно.

У межах проєкту «Польська полиця в Україні» у 2023 році публічні бібліотеки України, які зголосяться й подадуть заявку, будуть безплатно забезпечені виданнями книжок польських авторів, перекладених українською мовою. Кожна з бібліотек – учасниць проєкту – отримає в жовтні-листопаді поточного року комплект із 10-15 нових книжок для створення книжкової полиці польської літератури у своїй бібліотеці. Своєю чергою, бібліотеки мають створити окрему полицьку з інформативним банером, який надішле УІК, а також надавати у визначений УІК термін фотозвіт.

Французький інститут в Україні впродовж 2023 року реалізовував проєкт, який має на меті поповнити фонди українських обласних бібліотек. В рамках цього проєкту ОУНБ імені М. С. Грушевського, як і 20 інших обласних бібліотек, отримала в першій половині 2023 року 200 книжок: 100 творів французьких та франкомовних авторів для дорослих та 100 дитячих книжок, також переважно французьких авторів. 100 книжок дитячої та підліткової літератури бібліотека передала обласним дитячій бібліотеці та бібліотеці для юнацтва.

Під час другого етапу проєкту ОУНБ імені М. С. Грушевського отримає ще 200 книжок, а саме знову 100 книжок для молоді та 100 творів літератури або гуманітарних наук, які

бібліотека самостійно вибрала із запропонованого списку, та замовила кілька примірників однієї книги, щоб поповнити фонди публічних бібліотек області.

З 2017 року бібліотеки Одещини, в т. ч. і ОУНБ імені М. С. Грушевського, брали участь у визначенні переможців книжкової премії «Еспресо. Вибір читачів», яка була започаткована з метою відзначати найкращі вітчизняні літературні новинки року та задля підтримки інтересу до читання книжок в Україні; щоб видавці знайшли шлях до читачів через рекомендації, відгуки та оцінку книжок читачами й авторитетними експертами. Примірники книг-фіналістів, які надавались для читання і визначення користувачам бібліотек, залишились як подарунок в бібліотеках.

«Валізка з книжками» – це проєкт Goethe-Institut у співпраці з Німецькою бібліотечною асоціацією (dbv) та УІК, складова частина комплексного пакета заходів, на які Міністерство закордонних справ Німеччини виділяє кошти з додаткового бюджету на 2022 рік, щоб пом'якшити наслідки загарбницької війни РФ проти України.

Мета проєкту – надати можливість українським родинам, які вимушено покинули свій дім, знайти в німецьких бібліотеках та в бібліотеках Goethe-Institut улюблені книги українських авторів та закордонних в українському перекладі. Цьогоріч Культурний центр Goethe-Institut Ukraine відбере 250 українських бібліотек, які хочуть долучитися до проєкту «Валізка з книжками». Подати заявку на участь можна до 4 листопада 2023 року за посиланням <https://forms.microsoft.com/e/Bad25Z6t6B>

Усі валізки поїдуть до українських бібліотек для підтримки та популяризації читання серед дітей. Окрім книжок у наборі будуть також сенсорні іграшки, розмальовки та посібник від відомих спеціалістів та спеціалісток психології про те, як розмовляти з дітьми про війну, вміти їх підтримати та пояснити складні речі простою мовою (детально про проєкт <http://surl.li/mtapn>).

Видавництво «Наш формат» на честь Всеукраїнського дня бібліотек оголосило масштабний конкурс для бібліотек України – стати бібліотекою-амбасадором, яка протягом року отримуватиме усі новинки видавництва. За умови конкурсу, протягом року бібліотека-амбасадор отримуватиме усі новинки видавництва «Наш формат». Для цього бібліотека, яка стане бібліотекою-амбасадором, повинна заохочувати читати більше, а її відвідувачі мають написати відгуки на прочитані книжки й опублікувати їх на сайті [nashformat.ua \(https://nashformat.ua/promo/biblioteky\)](https://nashformat.ua/promo/biblioteky). А бібліотекою-амбасадором видавництва цьогоріч стала Центральна бібліотека Солом'янського району міста Києва.

Сьогодні, коли відбувається війна рф проти України, що супроводжується численними злочинами проти людяності з боку російського військово-політичного керівництва, важливого значення набуває звільнення від ідеологічної спадщини російської федерації та припинення піднесення російської культури в українському просторі. Питання актуалізації бібліотечних фондів українських бібліотек гостро стоїть на порядку денному. У наш час це виглядає абсолютно природним і вмотивованим.

Бібліотечні фонди як складова інформаційних ресурсів держави, потребують особливої уваги, а також розвитку і захисту, зокрема, і від поширення ворожих інформаційних впливів. Звичайно, нові обставини керуються новими законодавчими та нормативно-правовими актами, що і обумовлюють деякі моменти бібліотечної діяльності. Тому за усіх суперечливих питань щодо діяльності бібліотек слід звертатись до законодавчих актів.